

СТАНОВИЩЕ

от проф. д.п.н. Дора Левтерова – Гаджалова,
ПУ „Паисий Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен
„доктор“

в област на висше образование **1. Педагогически науки**
професионално направление **1.2. Педагогика**
докторска програма **Специална педагогика**

Автор: Фотини Евангелос Билиурдзи

Тема: *Динамика на когнитивните профили на ученици със специфично нарушение на ученето*

Научен ръководител: *проф. д.п.н. Цанка Попзлатева, СУ „Св. Климент Охридски“*

1. Актуалност на тематиката

Тематиката на дисертационния труд определено е актуална. Когнитивните профили на учениците със специфичното нарушение на способността за учене не са от често проучваните, а специфичното нарушение на способността на учене /СНСУ/ влияе върху когнитивна обработка на информацията за себе си и върху цялостната Аз-концепция в периода на юношеството. Съдържателните и структурните аспекти на Аз-образа при СНСУ, както и тяхното влияние върху уменията за саморегулация в юношеска възраст, все още не са достатъчно изяснени или са налице противоречиви изследователски резултати и интерпретации. От една страна, по-голямата част от изследователите в тази област приемат, че учениците със специфични нарушения на ученето имат негативен академичен образ за себе си. От друга страна са налице и крайно дихотомни резултати, че учениците със СНСУ изграждат позитивен академичен Аз-образ, когато учителите подкрепят техните усилия за справяне с проблемите. Така ярко се откроява научната нерешена проблематика. Налице е необходимост от подобен род научни изследвания. Съвременните образователни политики за приобщаващо образование, насочено

към признаване и справяне с груповите и индивидуалните различия в ученическия клас поставя изисквания за адекватни решения на спорната проблематика.

2. Познаване на проблема

Докторантката познава проблематиката както в теоретичен, така и в приложен аспект. Този факт е видим първо от теоретичната част на дисертационната разработка. Билиурдзи интерпретира СНСУ през моделите им на развитие, в които обстойно, но без излишна детайлност прави исторически преглед на дефинициите и анализ на съвременните концепции за специфичните нарушения на способността за учене. Отделна значимост е отдадена на когнитивните и училищните характеристики на учениците със специфични нарушения на способността за учене през дефицитите в когнитивните умения. Докторантката се справя умело с този анализ. Същата вещина демонстрира и по отношение на тълкуванията на психосоциалните характеристики на ученици със специфични нарушения на ученето.

На втори план, в приложно отношение, познаването на проблематиката е видно от проведените емпирични изследвания и интерпретацията на получените резултати от изследванията.

Представени са три публикации по темата на дисертационния труд.

3. Методика на изследването

Избраната методика на изследването количествени методи за събиране на данни е съобразена с целта, задачите и хипотезите на дисертационната разработка. В методиката са включени стандартизирани за гръцката популация психологически въпросници:

- „ПАТЕМ III“ („Как възприемам себе си?“) на Makri-Botsari /гръцка версия на въпросника/ Профил на Аз-перцепцията за деца (SPPC), от Susan Harter (1985);
- Въпросник за силни страни и трудностите (SDQ) на Goodman (1999);
- Въпросник за Метакогнитивно осъзнаване (MAI) на Jr. MAI, Sperling et al. (2002).

Статистическата обработка на данните се осъществява чрез дисперсионен анализ ANOVA, корелационен анализ и регресионен анализ.

Респондентите са 60 юноши на възраст от 13 до 15 години. Извадката е разделена на експериментална и контролна групи. Експерименталната група включва ученици със СНУ, а контролната група - ученици с типично развитие, без СНУ или други психични нарушения. Двете групи са балансирани по брой на учениците (30 ученици), по пол (19 момчета и 11 момичета). Учениците са от гимназии в седем града - Protis, Paleokomis, Draviskou, Neas Zichnis, Xanthi, Drama и Kavala.

4. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд притежава ясна и коректна архитектурна структура, разработена в 5 глави, заключение, библиография с 322 източника на английски език и приложения с използваните въпросници.

В първата глава се проследява динамиката на научните концепции за специфично разстройство на ученето и неговите взаимодействия с други области на развитие в детството. Представен е исторически преглед на промените в дефинициите за нарушение на ученето. Изведено е разграничение между общи и специфични нарушения на ученето, като специално място е отделено на дислексията, като едно от най-често срещаните и дискутирани специфични нарушения на ученето. Внесена е дискусия върху етиологията, диагнозата и честотата на поява на СНСУ.

Втората глава е посветена на дефицити в когнитивните умения: перцепция, фонологична обработка, автоматизация, памет и метапознание. На теоретичен анализ са подложени постиженията на учениците със СНУ в учебната дейност, с акцент към четенето, писането и математика.

В третата глава се изяснява връзката между специфичното нарушение на ученето и психо-социалните затруднения. Анализирани са проучвания върху симптоматиката на емоционални и поведенчески разстройства, Аз-образа, социални взаимоотношения и социално поведение на учениците със СНСУ.

В четвърта глава е представена методологията на емпиричното изследване. Ясно е представена целта на изследването, една генерална и шест изследователски хипотези, задачи, следващи от тях, участниците, изследователския инструментариум, дизайна на изследването чрез планиране на емпиричното изследване и последващия процес на реализация.

Петата глава, презентира резултатите от изследването и дискусия върху тях. Презентирани са демографските характеристики на респондентите. Емпиричните данни са обработени и анализирани спрямо влиянието на независимите променливи

"СНСУ" и "пол" върху подсистемите на Аз-образа (Аз-перцепция, Метакогнитивно осъзнаване и Самоуважение) и техните релации и интеракции. Изведени са обобщения и дискусия на тези резултати като са онагледени с таблици и диаграми.

5. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Авторският принос на Билиурдзи е безспорен в контекста на научно-приложното пространство. Приносите от дисертационния труд посочени от Билиурдзи са в три полета:

Теоретични приноси

- Систематизирани са съвременни теоретични и емпирични постижения в областта на атипичното развитие при специфично нарушение на ученето (дислексия), неговите биологични, психологични и социални детерминанти, както и перспективи;
- Разширено е научното познание за Аз-образа като нова система в когнитивния профил на учениците със СНСУ и нейните регулативни функции в учебните дейности и социалното поведение;
- Проучено е специфичното съдържание, структура и понижено равнище на Аз-перцепцията, Самооценката и Метакогнитивното осъзнаване на юношите със СНСУ;
- Идентифицирана и описана е особена подсистема в Аз-образа на учениците със СНУ, която отразява симптоматика на емоционални и поведенчески нарушения в детско-юношеска възраст;
- Идентифицирани са атипични корелационни зависимости между Метакогнитивното осъзнаване и Аз-перцепцията на психосоциални качества, както и между Аз-перцепция на психичното здраве и Аз-перцепцията на психосоциалните качества при юношите със СНСУ;
- Проявена е тенденцията за полово-базираните различия в Аз-образа на учениците със СНСУ, които имат общовалидно звучене в юношеска възраст.

Методологични приноси

- Конструиран е комплексен психологически инструмент, който е базиран на емпирично проверени стандартизирани въпросници и позволява

Аз-образът в юношеска възраст да бъде изследван като цялостна система, включваща когнитивни и регулативни механизми на личността;

- Приложен е миксиран модел за количествена и качествена обработка на емпиричните данни, който съчетава адекватно стратегиите на описателната статистика и статистическия извод;

Научно приложни приноси

Теоретичното и емпиричното изследване на динамиката на когнитивните профили на Аз-образа при юноши със СНСУ позволява да бъдат набелязани научно базирани стратегии за инициране на социални, педагогически и психотерапевтични дейности, насочени към подобряване на познавателната сфера, повишаване на самоуважението и ограничаването на рисковете за психичното здраве.

Напълно приемам посочените приноси.

6. Автореферат

Авторефератът отразява базисните аспекти на дисертационния труд.

7. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Докторантката Билиурдзи би било удачно да ползва за целите на дисертационното си изследване, за теоретичния анализ да ползва и научна литература от автори на български и на гръцки език. Отправената забележка не омаловажава достойнствата на дисертационния труд. Би било полезно и за теорията и за практиката Билиурдзи да популяризира методиката и резултатите от проведеното изследване, като ги публикува.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд ***съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката*** и показва, че докторантката Фотини Билиурдзи **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Специална педагогика като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята ***положителна оценка*** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и ***предлагам на почитаемото***

научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Фотини Билиурдзи в област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика, докторска програма „Специална педагогика“.

19.04. 2019 г.

Изготвил становището: .....

(проф. д.п.н. Дора Левтерова - Гаджалова)